

С. С. Бобчевъ.

МОРАЛНИЯТЪ ГНЕТЪ КАТО БРАКОРАЗВОДНА ПРИЧИНА.

Не сж прави онези, които гледатъ на нашето действуваще бракоразводно право като на строго и ограничително. Ако се сравнятъ причинитѣ, които допускатъ бракоразводъ у насъ, съ тѣзи въ други страни — гдето бракоразводътъ се решава отъ граждански сждилища — ще се види веднага голѣмото свободолубие и широкия погледъ на българския канонистъ — законодателъ. Ако се сравни нашата духовно сждебна юриспруденция съ чуждата ще се установи по единъ нагледенъ начинъ, че въ много отношения нашитѣ духовни сждилища, каквито сж тѣ до сега, въ съставъ отъ чисто духовни лица, въ много отношения не отстъпватъ по своята широта отъ тази на най-свободолубивитѣ отъ англо саксонски и скандинавски типъ.

Нашето действуваще бракоразводно право не познава отдѣляне отъ одъръ и трапеза (*Separatio tori-mensare*) на съпрузитѣ, както това по примѣра на римо-католическото право знаятъ нѣкои европейски законодателства. У насъ има две системи за прекратяване на брачния съюзъ: 1. унищожение на незаконенъ бракъ; 2. разводъ на встѣпилитѣ въ законенъ бракъ. Унищожаване се брака веднѣжъ за винаги, когато той е сключенъ при нарушение на сжществени пречки (*Impedimenta*), абсолютнo унищожавачи брака. Бракътъ въ такъвъ случай е билъ недействителенъ още при самото му сключване. Тукъ вече не може да се възстановява, колкото и да искатъ това заинтересуванитѣ съпрузи. Унищожението е отъ публиченъ редъ и се поддържа служебно (*ex officio*).

Разводътъ е актъ за разторгване на единъ действителенъ при сключването му бракъ. Причини, настѣпили следъ сключване на брачния съюзъ, могатъ да допуснатъ развода и то само следъ като се посочатъ и само една отъ странитѣ го поиска. Може да се появятъ нѣколко причини

за разводъ, но щомъ не го поиска една отъ странитѣ, бракътъ е неразторгаемъ. И още, следъ време, въ всѣко положение на бракоразводния процесъ или следъ решения бракоразводъ съпрузитѣ могатъ да се примирятъ и да се прибератъ, безъ второ вѣнчаване, — вѣнчанieto бидейки таинство, както кръщението, таинство, което не се повтаря.

Между причинитѣ за разводъ, какъвто нашиятъ Екз. Уставъ излага въ 12 пункта, нѣма изрично посоченъ моралния гнетъ или моралното изтезание, упражнявано отъ единия съпругъ надъ другия и което обръща брачното сгнѣще на мъчилище, въ което животътъ става непоносимъ. Подобна причина за бракоразводъ нѣма и въ чуждитѣ законодателства — даже въ най-новитѣ, най-свободолюбивитѣ. Колкото за юриспруденцията трѣбва сжщо така да се признае, че тя не е нито по-внимателна, нито по-хуманна на чужбина, отколкото тя е у насъ.

За възможна изходна точка на мораленъ гнетъ, морално изтезаване, като основа за разводъ, въ френското и други законодателства, трѣбвало би да се приеме това, що наричатъ: *excès, sévices et injures graves* (чл 231 С. С.) Обри и Ро (*Droit civil vol VII § 476*) отдѣлятъ *excès* (крайности) отъ *sévices* (жестокости или жестоки обръщения) и опредѣлятъ първитѣ посягания, вторитѣ „действия“, които нѣматъ този характеръ и всѣкакъвъ видъ лоши обноси (*traitements*). Планиолъ и Риперъ, обаче (*Droit civil, vol II p. 423*), намѣрватъ, че „крайности“ и „жестокости“ нѣматъ никаква специфична разлика. Двата термина могатъ да се употребяватъ единъ вмѣсто други за да се очертаятъ лошитѣ материални обноси, почвайки отъ най-обикновенитѣ удари до посѣгане на убийство. Белгийскиятъ С. С. приема сжщо тѣзи действия за причина на разводъ. Тукъ спадатъ и други кодекси, между които ше поменемъ холандския (204), румжнския (212), италиянския (150), испанския (105), португалския, швейцарския (38); отъ най-новитѣ — чехословашкия отъ 18 февр. 1921 г. Обаче въ всички поменати кодекси има нѣкои малки отсѣнки, които ние тукъ не ще разглеждаме. Важното за насъ е, че както тѣзи, тъй и *cruelties* (жестокости) отъ англо-северо-американскитѣ закони не говорятъ изрично за моралния гнетъ — за моралнитѣ измѣчвания. И въ юриспруденцията на черкознитѣ сждилища *cruelty*, ако и да охваща мораленъ гнетъ, но той трѣбва да се изразява систематически за да принуждава къмъ подчинение, като съспва здравето (Ришардъ и Прасиносъ *Le Divorce, Paris, 1928*, стр. 8). Та и гражданската юриспруденция не се е отклонила отъ тия възгледи (*ibid*). На сжда е предоставена широка свобода на тълкуване, но и той не се отдалечава много отъ казаното положение.

Сжщото положение застъпватъ и германския, унгарския и новия елински кодекси (86).

Но, споредъ поменатитѣ законодателства особено германското и други които отиватъ по неговитѣ стѣпки, има възможность за юриспруденцията да допуска разводъ всѣки пжтъ, „когато има ф а к т и, които доказватъ едно скъсване на брачната връзка, което прави нетърпимъ съвмѣстниятъ животъ“. Но това скъсване трѣбва да се докаже; то не се презюмира, както при прелюбодеянието, посягането на живота, когато се подразбира, че по-нататкъ животътъ въ едно семейно огнище става нетърпимъ. Въ всѣки случай известни нови законодателства, между които трѣбва да поставятъ германското, скандинавското и други нѣкои модерни такива, даватъ мѣсто за юриспруденцията да прибѣгва до разводъ и за факти, които правятъ непоносимъ съвмѣстния животъ. Тѣ не приематъ проповѣдания разводъ по взаимно съгласие, но въ известни предписания на своитѣ граждански кодекси, макаръ при резерва (1568 герм., 80 мадж., 5 гръцкия, 139 и 142 швейц.) между които и новиятъ чехословашки — тѣ намѣрватъ съображения да полуснатъ бракоразвода или раздѣлянето.

Ако се спремъ върху нашето бракоразводно право, ние ще намѣримъ благоприятенъ размахъ за да се допуска бракоразвода поради мораленъ гнетъ, поради духовно, морално измжчване, което може да съзладе единъ съпругъ за другия, безъ да прибѣгва до физически измжчвания до материални насилия и принуждения.

Нашата Синодна юриспруденция употрѣбява термина мораленъ гнетъ и го тълкува доста широко, когато има да прилага членъ 187 п. 3, който гласи: „когато единъ отъ сърузитѣ буйствува, безчеловѣчно се отнася, измжчва и бие безмялостиво другаря си“.

Св. Синодъ гледа по широко на термина „безчеловѣчно се отнася“, изтезава. Той отива до нѣкъде по-далечъ отъ юриспруденцията на френцитѣ, при тълкуване термина „injures graves“. Синодната юриспруденция приема, че въ приведенитѣ термини се заключава не само материалното понятие на „безчеловѣчно отнасяне и изтезание“. Не сж само френскитѣ „voies de fait“, действия отъ физически характеръ, които подпадатъ подъ приведената норма. Тука се отнасятъ действия и отношения, причиняващи морални страдания на единия отъ сърузитѣ. Киряновъ и Геновски въ своята книга: „Бракъ и бракоразводъ“ сж схематизирали сждебната практика на св. Синодъ по интересуащия ни въпросъ. И тѣ приваждатъ нѣкои отъ решенията на Синода, които изрично говорятъ за нравствения гнетъ кѣто бракоразводна причина (стр. 115). Мораленъ гнетъ има: 1. при съзнателно, систематично и упорито поддържане и раздѣлане на силна ревность у другия съпругъ. Въ едно отъ своитѣ решения Св. Синодъ привежда мнѣ-

нието на известенъ епархийски архиерей, който не утвърдилъ решението на епарх. духовенъ съдъ, между друго, защото архиереятъ намѣрва, че чл. 187 п. 3 буква б отъ Екз. Уставъ не обгръща въ себе си моралния гнетъ като причина за разводъ. Между това, ето що казва Синодътъ: „Съгласно неотклонната сждебна практика на Св. Синодъ е установено вече, че за допускане на разводъ, въз основа на чл. 187 п. 3 буква б отъ ЕУ, еднакво значение иматъ действията било отъ физически, било отъ мораленъ характеръ. Важното е да се установи, че тѣзи действия — проявени отъ единъ отъ съпрузитѣ къмъ другия по единъ систематиченъ непоправимъ начинъ — сж обърнали съпрузеското жилище на мжчилице и сж направили невъзможенъ по-нататъшния съпрузески съюзъ (Синод. реш. № 293; — Р. № 58 отъ 28 мартъ 1925 г.).

2. При употребяване ругатни, псувни и други подобни, въобще такъвъ езикъ и държане, съ какъито тероризираниятъ съпругъ не е свикналъ и не може да ги понесе и въ резултатъ на който добива охлаждане, отвращение и ненависть къмъ другаря си.

Отъ нѣкои решения на Св. Синодъ, приведени и въ поменатия трудъ, изляза: а) че Светиятъ Синодъ порали волности и думи (ругатни и пр.), ако се разколебае довѣрието и се породи охлаждане, може да даде разводъ, ако обидитѣ изхождагъ отъ двама съпрузи (р. № 4 отъ 29 май 1897 г.). Но отъ друго едно решение на Синода по аргументация а *contrario* следва да се заключи, че едно условие, за да се даде разводъ при ругатни, волности и пр. е, ако тѣ се вършатъ продължително и така се превръщатъ въ непоносимъ мораленъ гнетъ.

Общиятъ принципъ е: разводъ се допуска, щомъ съпрузеското жилище се превръща въ адъ, въ мжчилице отъ обноситѣ на едного или на двама отъ съпрузитѣ.

3. Най-после, мораленъ гнетъ се проявява и когато единиятъ съпругъ уронва честъта и достоинството на другия предъ обществото или когато се вършатъ морални и физически действия къмъ близкитѣ на другия. Обаче, първо, тѣзи действия трѣбва да бждатъ проявявани по единъ постояненъ, умишленъ и непоправимъ начинъ отъ единъ отъ съпрузитѣ; второ — да обръшатъ съпрузеското жилище на мжчилице (р. № 294 отъ 29 ноемврий 1923 г.).

Впрочемъ задачата на тѣзи наши бележки не е никакъ да изчерпваме въпроса, а само да изтъкнемъ, че нашата духовно сждебна юриспруденция и въ въпроса за моралния гнетъ като бракоразводна причина не отстъпва на чуждитѣ най-свободолюбиви и модерни законодателства и юриспруденции.